

ВІДГУК

офіційного опонента, доктора психологічних наук, професора, завідувача кафедри психології та соціальної роботи Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського Паламарчук Ольги Миколаївни, на дисертацію Стецюка Юрія Олеговича «Психологічні особливості формування медіаційної компетентності майбутніх соціальних працівників», поданої до захисту в разову спеціалізовану вчену раду ДФ 58.082.105 Західноукраїнського національного університету на здобуття ступеня доктора філософії в галузі знань 05 Соціальні та поведінкові науки за спеціальністю 053 Психологія

Актуальність теми дисертації. Актуальність дослідження визначається сукупністю соціальних, освітніх і психологічних чинників, що характеризують сучасний етап розвитку суспільства та системи професійної підготовки фахівців соціальної сфери. Інтенсифікація соціальних процесів, зростання кількості та складності міжособистісних і міжгрупових конфліктів, посилення соціальної напруженості актуалізують потребу в підготовці соціальних працівників, здатних до професійного посередництва, конструктивного врегулювання конфліктних ситуацій і забезпечення психологічно обґрунтованої взаємодії між суб'єктами соціальних відносин. У цьому контексті медіаційна компетентність постає як інтегральне професійно-психологічне утворення, що поєднує когнітивні, емоційно-регулятивні, комунікативні та рефлексивні компоненти діяльності майбутнього соціального працівника.

Особливої значущості набуває вивчення психологічних особливостей формування медіаційної компетентності в період професійного навчання, коли відбувається інтенсивне становлення професійної ідентичності, системи ціннісних орієнтацій і регуляторних механізмів особистості. Рівень розвитку таких психологічних характеристик, як емпатійність, комунікативна чутливість, рефлексивність, емоційна саморегуляція та толерантність до конфлікту, безпосередньо впливає на ефективність майбутньої професійної діяльності у сфері соціальної роботи. Відсутність цілісного уявлення про психологічні закономірності формування медіаційної компетентності ускладнює розроблення науково обґрунтованих підходів до її цілеспрямованого розвитку в освітньому процесі.

З огляду на зазначене, дослідження психологічних особливостей формування медіаційної компетентності майбутніх соціальних працівників є науково актуальним, теоретично значущим і соціально зумовленим. Воно відповідає сучасним запитам психологічної науки щодо поглиблення розуміння процесів професійного становлення особистості та має важливе прикладне значення для удосконалення системи професійної підготовки соціальних працівників у закладах вищої освіти.

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій. Наукові положення, висновки та рекомендації, сформульовані у кваліфікаційній роботі, характеризуються належним рівнем обґрунтованості, що забезпечується методологічною цілісністю дослідження, внутрішньою логічною узгодженістю його концептуальних засад та відповідністю застосованих методів поставленим науковим завданням. Дослідницька конструкція вибудована на засадах сучасної психологічної методології, що дозволяє уникнути фрагментарності аналізу та забезпечує несуперечливість авторських узагальнень.

Обґрунтованість наукових положень засновується на системному поєднанні теоретичного аналізу й емпіричного вивчення, у межах чого концептуальні положення отримують операціоналізоване вираження та перевірку. Використання адекватного психодіагностичного інструментарію, дотримання вимог валідності й надійності методів, а також застосування відповідних статистичних процедур створюють підстави для науково коректної інтерпретації отриманих результатів. Авторські узагальнення не виходять за межі емпірично підтверджених даних і відповідають принципам наукової обережності, що є важливим показником методологічної зрілості дослідження.

У цілому ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій у кваліфікаційній роботі відповідає сучасним методологічним і науковим вимогам.

Наукова новизна дослідження та одержаних результатів. Наукова новизна одержаних у кваліфікаційній роботі результатів полягає у ґрунтовному теоретико-методологічному обґрунтуванні психологічних особливостей

формування медіаційної компетентності майбутніх соціальних працівників як цілісного й внутрішньо структурованого процесу. У дослідженні цей процес інтерпретується не як сукупність окремих умінь або процедурних дій, а як складне психологічне утворення, що поєднує розвиток рефлексивності, емоційної регуляції, суб'єктності та смислового опосередкування конфліктної взаємодії. Такий підхід дозволяє принципово розширити психологічне розуміння медіаційної компетентності у порівнянні з її традиційними інструментальними трактуваннями.

Науково значущим є запропонована автором цілісна теоретична модель формування медіаційної компетентності майбутніх соціальних працівників, яка відображає психологічний зміст професійної підготовки та логіку поетапного розвитку її структурних компонентів. Запропонована модель має не лише описовий, а й методологічний характер, оскільки створює підґрунтя для подальшої емпіричної перевірки та практичного застосування в системі фахової освіти.

Вагомим елементом наукової новизни є емпіричне обґрунтування рівнів розвитку медіаційної компетентності майбутніх соціальних працівників та виявлення характеру взаємозв'язків між її структурними компонентами. Отримані результати дозволяють конкретизувати психологічну організацію медіаційної компетентності й уточнити внутрішню логіку взаємодії когнітивних, емоційно-регулятивних, комунікативних і поведінкових складових цього утворення. Автором поглиблено уявлення про взаємозв'язки між основними компонентами медіаційної компетентності та розкрито психологічний зміст умов її формування у процесі професійної підготовки, зокрема значення рефлексивних практик, емоційної регуляції та досвіду конструктивної взаємодії в умовах конфлікту.

Подальшого розвитку у дослідженні набули наукові уявлення про психологічні чинники формування медіаційної компетентності у системі професійної підготовки соціальних працівників. Це стосується, зокрема, інтеграції особистісних, комунікативних та емоційно-регулятивних

характеристик у єдину психологічну систему, що забезпечує готовність майбутнього фахівця до здійснення медіаційної взаємодії.

У цілому наукова новизна дослідження та одержаних результатів полягає у концептуальному збагаченні психологічного аналізу медіаційної компетентності, поєднанні теоретичного моделювання з емпіричним обґрунтуванням її структури та умов формування, що відповідає сучасним вимогам до кваліфікаційних робіт.

Зміст дисертації та відповідність встановленим вимогам. Дисертація має логічно вибудовану структуру та складається зі вступу, трьох розділів, загальних висновків, списку використаних джерел і додатків, що відповідає встановленим вимогам до кваліфікаційних робіт на здобуття ступеня доктора філософії за спеціальністю 053 «Психологія». Послідовність викладу матеріалу забезпечує цілісність дослідження та відображає поетапну реалізацію поставленої мети й завдань.

У першому розділі здійснено теоретико-методологічний аналіз проблематики медіації та медіаційної компетентності у психологічному й міждисциплінарному контексті. Автором уточнено психологічний зміст базових понять, обґрунтовано доцільність розгляду медіаційної компетентності як самостійного психологічного феномену та визначено концептуальні засади її формування у процесі професійної підготовки. Висновки до розділу мають узагальнювальний характер і виконують функцію теоретичного підґрунтя для побудови емпіричної частини дослідження.

Другий розділ присвячено організації та результатам констатувального етапу емпіричного дослідження. У ньому обґрунтовано вибір психодіагностичного інструментарію, визначено показники та рівні сформованості медіаційної компетентності майбутніх соціальних працівників, а також проаналізовано характер взаємозв'язків між її структурними компонентами. Висновки другого розділу відображають реальний стан сформованості досліджуваного феномену, виявляють проблемні зони та слугують емпіричною підставою для розроблення й упровадження авторської програми формування медіаційної компетентності.

У третьому розділі представлено результати формувального етапу дослідження, у межах якого реалізовано авторську розробку – програму формування медіаційної компетентності майбутніх соціальних працівників, побудовану з урахуванням визначених на попередніх етапах психологічних чинників і структурних компонентів досліджуваного утворення. Авторська програма має чітко окреслену психологічну спрямованість, логічну структуру та спрямована на розвиток рефлексивності, емоційної регуляції, суб'єктної позиції та здатності до конструктивної медіаційної взаємодії. Результати формувального експерименту підтверджують ефективність запропонованої розробки, що засвідчується статистично значущою позитивною динамікою показників та дозволяє обґрунтувати причинно-наслідковий зв'язок між створеними умовами формування і зафіксованими змінами.

Висновки третього розділу мають пояснювальний характер і демонструють можливість цілеспрямованого розвитку медіаційної компетентності у процесі професійної підготовки шляхом впровадження науково обґрунтованої авторської програми, що посилює прикладну спрямованість і практичну значущість дослідження.

Загальні висновки дисертації узагальнюють результати теоретичного аналізу, констатувального та формувального етапів дослідження, логічно відповідають поставленим завданням і відображають досягнення мети роботи. Вони є внутрішньо узгодженими, науково обґрунтованими та не виходять за межі отриманих результатів.

Відсутність порушень академічної доброчесності підтверджується результатами перевірки дисертаційної роботи у програмі «Strike Plagiarism», які засвідчили відсутність ознак плагіату та інших некоректних текстових запозичень.

Практичне значення результатів дослідження визначається їх прикладною спрямованістю та можливістю використання у процесі професійної підготовки майбутніх соціальних працівників для забезпечення психологічно обґрунтованого формування медіаційної компетентності. Запропоновані наукові положення та емпірично підтверджені підходи розширюють інструментарій

підготовки фахівців соціальної сфери до здійснення ефективної медіаційної взаємодії.

Розроблена теоретична модель і формувальна програма можуть бути інтегровані в освітній процес закладів вищої освіти як змістовна основа психологічних і професійно зорієнтованих курсів, а також як елемент тренінгових і практико зорієнтованих форм навчання. Їх застосування дозволяє цілеспрямовано впливати на розвиток психологічних компонентів, що визначають готовність майбутніх соціальних працівників до роботи в умовах конфлікту.

Апробований у дослідженні психодіагностичний інструментарій, зокрема стандартизований опитувальник професійної ідентичності соціальних працівників, може застосовуватися для комплексної оцінки рівня сформованості медіаційної компетентності, аналізу психологічних передумов її розвитку та контролю ефективності освітніх і розвивальних впливів. Це розширює можливості практичних психологів і фахівців соціальної роботи щодо науково обґрунтованого супроводу професійного становлення.

Матеріали дослідження можуть бути використані у програмах підвищення кваліфікації соціальних працівників, психологів та інших спеціалістів соціальної сфери, а також у діяльності установ і служб, що здійснюють медіаційну, психологічну та психосоціальну підтримку осіб у конфліктних і кризових ситуаціях.

Повнота викладення результатів у наукових публікаціях. Основні теоретичні та методологічні засади, а також результати емпіричного дослідження, висвітлені у дисертації, отримали системне й достатньо детальне відображення у наукових публікаціях здобувача, зокрема у чотирьох фахових виданнях України з психології, віднесених до категорії «Б», а також у шести тезах доповідей, включених до збірників матеріалів всеукраїнських і міжнародних науково-практичних конференцій, що забезпечує належний рівень експертної оцінки та наукової перевірки отриманих результатів.

Опубліковані наукові праці здобувача демонструють виразну предметно-тематичну кореляцію з проблемним полем кваліфікаційної роботи та

репрезентують ключові напрямки опрацювання теми формування медіаційної компетентності майбутніх соціальних працівників. Матеріали відзначаються концептуальною узгодженістю, аргументованістю наукових узагальнень і коректністю застосування понятійно-категорійного апарату психології, що забезпечує термінологічну точність і наукову виваженість викладу.

Стабільна публікаційна активність здобувача засвідчує системність і послідовність наукової роботи над обраною проблематикою, дотримання академічних стандартів оприлюднення результатів та належний рівень академічної доброчесності. Сукупність опублікованих матеріалів відповідає встановленим критеріям апробації результатів кваліфікаційної роботи на здобуття ступеня доктора філософії та підтверджує їх релевантність заявленій темі й наукову значущість.

Зауваження та дискусійні питання.

1. У теоретичній частині кваліфікаційної роботи переконливо розкрито психологічну специфіку медіаційної компетентності як відносно самостійного утворення. Водночас окремі положення, пов'язані з розмежуванням суміжних понять, могли б бути подані у більш стислій формі, що сприяло б підвищенню концептуальної чіткості викладу.

2. В емпіричній частині дослідження використано адекватний і методологічно вивірений комплекс психодіагностичних методик та статистичних процедур. Разом із тим більш чітке групування окремих емпіричних показників відповідно до структурних компонентів медіаційної компетентності могло б додатково підвищити наочність представлених результатів.

3. Представлена у науковій праці модель є внутрішньо узгодженою й емпірично підтвердженою; водночас можливість альтернативного трактування ролі окремих компонентів як домінантних або контекстно провідних у конкретних ситуаціях медіації становить підґрунтя для наукової дискусії в межах уже сформульованої авторської концепції.

4. Дискусійним видається питання співвідношення потенційної універсальності психологічної структури медіаційної компетентності та

варіативності її проявів залежно від специфіки конфліктної ситуації. Запропоноване в роботі трактування медіаційної компетентності як цілісного психологічного утворення є концептуально обґрунтованим; водночас воно актуалізує наукову дискусію щодо міри інваріантності її структурних компонентів у різних умовах конфліктної взаємодії.

Висновок про відповідність роботи встановленим вимогам МОН.

Кваліфікаційна наукова праця Стецюка Юрія Олеговича на тему «Психологічні особливості формування медіаційної компетентності майбутніх соціальних працівників» становить логічно завершене й методологічно вивірне дослідження, у межах якого отримано теоретично обґрунтовані та емпірично підтверджені результати, що характеризуються науковою новизною та практичною релевантністю. Запропоновані автором концептуальні положення й узагальнення розширюють і поглиблюють сучасні психологічні уявлення про механізми формування медіаційної компетентності у процесі професійної підготовки майбутніх соціальних працівників.

За формальними ознаками, змістом, науковим рівнем, новизною, теоретичною й практичною значущістю отриманих результатів, а також за якістю їх оприлюднення, дисертаційне дослідження відповідає вимогам «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12.01.2022 р. № 44 (зі змінами від 21.03.2022 р. № 341, 19.05.2023 р. № 502 та 03.05.2024 р. № 507), а її автор, Стецюк Юрій Олегович, заслуговує на присудження ступеня доктора філософії за спеціальністю 053 Психологія.

Офіційний опонент:

доктор психологічних наук, професор,
завідувач кафедри психології
та соціальної роботи Вінницького
державного педагогічного університету
імені Михайла Коцюбинського

Ольга ПАЛАМАРЧУК